

Regeringens proposition

1979/80: 82

om ledning och administration av sameskolorna m. m.

beslutad den 7 februari 1980.

Regeringen förelägger riksdagen vad som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokollet för den åtgärd eller det ändamål som framgår av föredragandens hemställan.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

BRITT MOGÅRD

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att en särskild sameskolstyrelse inrättas. Denna skall vara styrelse för alla sameskolor i landet. Till styrelsen skall knytas ett kansli som förestås av en skolchef. En tjänst som sameskolkonsulent skall inrättas för att biträda skolchefen med handläggningen av pedagogiska frågor. Vid sameskolans högstadium i Gällivare skall finnas en arvodestjänst som studierektor och vid övriga sameskolenheter arvodestjänster som tillsynslärare.

I propositionen behandlas också frågan om s. k. samiska utbildningsråd. Det föreslås att kommunerna själva skall få avgöra om man försöksvis vill inrätta sådana utbildningsråd.

Vidare föreslås att samarbetsnämnder skall finnas vid varje sameskol-enhet.

De nya reglerna föreslås gälla fr. o. m. den 1 juli 1980.

UTBILDNINGSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1980-02-07

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Bohman, Mundebo, Wikström, Friggebo, Mogård, Dahlgren, Åsling, Söder, Krönmark, Burenstam Linder, Johansson, Wirtén, Holm, Boo, Winberg, Adelson, Danell och Petri.

Föredragande: statsrådet Mogård

Proposition om ledning och administration av sameskolorna m. m.

1 Inledning

På grundval av sameutredningens förslag (SOU 1975:99) Samerna i Sverige presenterade regeringen våren 1977 en proposition (prop. 1976/77: 80) om insatser för samerna, där bl. a. vissa samiska utbildningsfrågor behandlades. Riksdagen anslöt sig till förslagen i denna del (KrU 1976/77: 43, rskr 1976/77: 289).

För att lägga fram förslag beträffande den administrativa och pedagogiska ledningen av en samisk utbildningsväg bildades år 1977 inom utbildningsdepartementet en arbetsgrupp med företrädare för departementet, skolöverstyrelsen (SÖ) och utredningen (U 1972: 06) om skolan, staten och kommunerna (SSK) samt representanter för samernas organisationer. Arbetsgruppen överlämnade år 1978 sitt betänkande (Ds U 1978: 5) Administration och ledning av en samisk utbildningsväg. En sammanfattning av betänkandet bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av *riksrevisionsverket (RRV), socialstyrelsen, universitets- och högskoleämbetet (UHÄ), SÖ, länskolnämnderna i Stockholms, Uppsala, Kopparbergs, Jämtlands, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län, statens institut för läromedelsinformation (SIL), statens invandrarverk (SIV) samt av länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län.*

Yttranden har vidare avgetts av *Stockholms, Härjedalens, Krokoms, Umeå, Vilhelmina, Åsele, Bodens, Gällivare, Jokkmokks, Kiruna, Luleå och Arjeplogs kommuner. Svenska kommunförbundet* har avgett yttrande.

Dessutom har yttranden avgetts av *Nordiskt samiskt institut, Nordiska Samerådets svenska sektion, Svenska Samernas Riksförbund (SSR), Samernas samarbetsnämnd och dess delarbetsgrupper, Norrbottens Sameförbund, Vadtejen Saemeh Siejte (Storumangruppen), Kiruna samergrupp, Umeå sameförening, Sameföreningen i Stockholm, Sameföreningen i Göteborg* samt gemensamt av *Stiftelsen Samernas folkhögskola och Samernas folkhögskolas styrelse.*

En sammanställning av remissyttrandena bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som bilaga 2.

I prop. 1979/80: 100 (bil. 12 s. 274) har regeringen föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till Sameskolor för budgetåret 1980/81 beräkna ett förslagsanslag av 9 990 000 kr. Jag anhåller om att nu få ta upp denna fråga.

2 Bakgrund

Sameskolans nuvarande organisation och omfattning grundar sig på riksdagens beslut år 1962 (prop. 1962: 51, SU 1962: 141, rskr 1962: 319) om nomadskolans organisation och omfattning. I detta fastslogs att den dåvarande nomadskolan skulle bestå som en särskild skolform så länge samerna själva önskade det och vara likställd med den reguljära skolan. Erforderliga organisatoriska förändringar, liksom även eventuell minskning av antalet skolor, skulle beslutas av Kungl. Maj:t. Vidare innebar 1962 års riksdagsbeslut att den dåvarande nomadskolan skulle vara öppen för alla som uppgav sig vara samer. Namnet "nomadskola" har ersatts av "sameskola" genom ändring år 1977.

För tillsyn av sameskolan svarar en särskild sameskolinspektion. Dess arbetsuppgifter och funktion har under årens lopp undergått ett antal förändringar. Enligt nyssnämnda riksdagsbeslut år 1962 bibehölls den dåvarande särskilda nomadskolinpektionen. 1967 års riksdag (prop. 1967: 1 bil. 10 p. D 3, SU 1967: 8, rskr 1967: 8) beslutade dra in den särskilda tjänsten som nomadskolinpektör vid länskolnämnden i Uppsala län vilket skulle ske vid dåvarande innehavarens pensionering (i och med maj månads utgång år 1968). Tillsynen av nomadskolväsendet överfördes emellertid redan fr. o. m. budgetåret 1967/68 till länskolnämnden i Norrbottens län. Beslutet innebar att en av de fyra skolinspektörerna vid länskolnämnden vid Norrbottens län tillika blev nomadskolinpektör.

Länskolnämndsutredningen föreslog i sitt betänkande (SOU 1973: 48) Skolans regionala ledning att en särskild nomadskolstyrelse under SÖ skulle utöva den direkta ledningen av nomadskolan med de uppgifter som beträffande grundskolan tillkommer skolstyrelse. Den skolinspektör i Norrbottens län som tillika var nomadskolinpektör skulle under nomadskolstyrelsen utöva de befogenheter som tillkommer skolchef eller rektor.

†1 Riksdagen 1979/80. I saml. Nr 82

SÖ erhöll år 1974 regeringens uppdrag att i samband med avgivande av yttrande över länskolnämndsutredningens betänkande också utvärdera organisationen av den regionala ledningen av skolväsendet i Norrbottens län med avseende på de speciella krav som länets karaktär av glesbygdsområde samt inslagen av samisk och finsktalande befolkning medför. I den promemoria som SÖ avgav i ärendet våren 1974 konstaterades bl. a. att de funktioner som blivit mest lidande genom 1967 års omorganisation var skolchefs- och rektorsfunktionerna för sameskolorna, den utåtriktade verksamheten i allmänhet samt vuxenutbildningen i länet. Det noterades som särskilt anmärkningsvärt att nomadskoleområdet var så geografiskt omfattande (1 140 km mellan sameskolorna i Änge och Karesuando) och att "rektorsområdet" (för de samiska låg- och mellanstadieskolorna) inte hade vare sig rektor, studierektor eller tillsynslärare. Det tillades dock att förändringen av tillsynsorganisationen sannolikt också fått den positiva effekten att samarbetet med det övriga skolväsendet förbättrats.

Sameutredningen framhöll i sitt betänkande Samerna i Sverige att det var en i det närmaste orimlig uppgift för en och samma person att vara både skolinspektör och sameskolinspektör och dessutom svara för "annan utbildningsverksamhet och kulturell verksamhet bland samerna". Utredningen efterlyste den uteblivna pedagogiska förstärkning, som varit ett av skälen till att sameskolorna knöts till länskolnämnden i Norrbottens län och förordade att ett av SÖ tidigare framlagt förslag om en konsulenttjänst med utåtriktad verksamhet för den samiska minoriteten borde aktualiseras. Denna tjänst skulle kunna placeras vid antingen någon av länskolnämnderna eller SÖ. Vidare framhöll utredningen att nomadskollfullmäktige i dess nuvarande form inte medgav samiskt inflytande i önskvärd omfattning.

3 Föredragandens överväganden

Enligt 1962 års nomadskolreform har barn till samer rätt att fullgöra skolplikt i sameskolan i stället för i grundskolan. Som samer anses i detta sammanhang alla som uppger sig vara samer. Sameskolan är en statlig skola, över vilken SÖ har inseeende. Länskolnämnden i Norrbottens län har tillsyn över landets samtliga sameskolor och skall även främja annan utbildningsverksamhet och kulturell verksamhet bland samerna. För den direkta ledningen av sameskolorna svarar en särskild skolinspektör vid länskolnämnden i Norrbottens län (skolinspektör tillika sameskolinspektör), som jämte andra uppgifter har ett särskilt ansvar för sameskolväsendet och för annan utbildningsverksamhet och kulturell verksamhet bland samerna. På länskolnämnden i Norrbottens län vilar när det gäller sameskolväsendet de uppgifter som i det allmänna skolväsendet ankommer på länskolnämnd, skolstyrelse, skolchef och rektor.

För varje sameskola finns sameskolfullmäktige, som har till uppgift att med länskolnämnden överlägga i frågor som rör sameundervisningen och yttra sig i sådana ärenden. Sameskolfullmäktige utses för varje skola av föräldrar till eleverna vid skolan.

I propositionen om insatser för samerna anförde chefen för utbildningsdepartementet att det klart borde uttalas att samerna utgör en etnisk minoritet i Sverige, som i egenskap av ursprunglig befolkning i sitt eget land, intar en särskild ställning både gentemot majoritetsbefolkningen och andra minoritetsgrupper (prop. 1976/77: 80 s. 107). Inom utbildningssystemet, framhöll föredraganden efter samråd med mig, borde de samiska frågorna få en starkare ställning (s. 133). Man borde för barn till samer eftersträva inslag av samiskt språk och samisk kultur på alla utbildningsstadier och i den omfattning som motsvarade samernas berättigade önskemål. Samernas ställning som etnisk minoritet motiverade att särskild hänsyn togs för att säkerställa deras inflytande över undervisningen. De statliga insatser som kunde bli aktuella måste fortgående anpassas till utvecklingen. Den statliga sameskolan skulle bestå så länge samerna önskade det. I de fall då de samiska utbildningsfrågorna inte kunde lösas tillfredsställande inom ramen för det allmänna skolsystemet borde särlösningar kunna prövas. Riksdagen anslöt sig både till den uttalade grundsynen på samernas särskilda ställning samt till de förordade riktlinjerna för insatser för samisk utbildning (Kr U 1976/77: 43, rskr 1976/77: 289).

Föredraganden utgick i sina överväganden om samernas ställning i det obligatoriska skolväsendet från att 1962 års riksdagsbeslut om nomadskolans organisatoriska omfattning alltjämt bör ligga till grund för samernas villkor när det gäller undervisningen (s. 134). Samerna skall således, så länge de själva önskar det, ha tillgång till två likvärdiga utbildningsalternativ på det obligatoriska skolstadiet, nämligen statlig sameskola och kommunal grundskola (prop. 1962: 51 s. 49–50).

I propositionen om insatser för samerna anfördes att man borde diskutera dels hur sameskolan skulle kunna göras bättre, dels hur man skulle kunna förstärka de samiska inslagen i grundskolan. För sameskolornas del borde man överväga vilka organisatoriska lösningar som kunde behövas för att bibehålla vissa sameskolenheter samt hur lärare med samisk språkbakgrund skulle kunna få lärarutbildning och hur läromedelssituationen skulle kunna förbättras. När det gällde samiska inslag i den kommunala grundskolan framhölls i propositionen de utvecklingsmöjligheter som skulle kunna öppnas när man förverkligade riksdagens beslut om dels reformering av skolans inre arbete (prop. 1975/76: 39, UbU 1975/76: 30, rskr 1975/76: 367), dels hemspråksundervisning (prop. 1975/76: 118, UbU 1975/76: 33, rskr 1975/76: 391; prop. 1976/77: 22, UbU 1976/77: 10, rskr 1976/77: 111).

Riksdagens beslut om hemspråksundervisning innebär att kommunerna fått skyldighet att aktivt främja och stimulera tvåspråkighet hos invandrare

barn och barn inom ursprungliga minoriteter i Sverige. Kommuner där samiska barn finns har således skyldighet att inom ramen för grundskolan anordna undervisning i samiska som hemspråk och tillhandahålla studiehandledning på hemspråket om en elev behöver det och önskar delta däri.

Riksdagens beslut om ny läroplan för grundskolan (prop. 1978/79: 180. UbU 1978/79: 45, rskr 1978/79: 422) ger sameelever bättre möjligheter till undervisning i samiskt språk och samisk kultur. Genom besluten om reformering av skolans inre arbete och om hemspråksundervisning kan kommunerna med hjälp av olika lokala lösningar göra särskilda insatser för de samiska barnen. Kommunerna har vidare skyldighet att aktivt informera föräldrarna om alla tillgängliga undervisningsalternativ.

Med anledning av riksdagsbeslutet vid 1977 års riksmöte om insatser för samerna har samiska införts vid högskolan i Luleå som tillvalsämne på låg- och mellanstadielärlinjerna. Tillvalskursen i detta ämne vänder sig till studerande med förkunskaper i samiska och står öppen även för förskollärrarstuderande samt redan examinerade lärare. Utbildningen erbjuds vartannat år. Vidare anordnas f. n. vid universitetet i Umeå fortbildningskurser för lärare i samiska.

SÖ har sedan år 1972 lett ett forsknings- och utvecklingsprojekt av samiska läromedel som kommer att avslutas under budgetåret 1979/80. Projektet har bedrivits i samarbete med SIL, som bidragit med produktionsstöd för läromedelsframställning. Avsikten är att SÖ och SIL även i fortsättningen skall avsätta särskilda medel till forsknings- och utvecklingsprojekt samt till produktionsstöd för samiska läromedel. Planering pågår för en ny femårsperiod.

En arbetsgrupp inom utbildningsdepartementet lade år 1978 fram ett betänkande Administration och ledning av en samisk utbildningsväg. Förslaget har remissbehandlats. Förslaget innebär i korthet att en särskild samisk utbildningsdelegation bildas med företrädare för de samiska intressena och för de centrala myndigheter som inom sitt verksamhetsområde har att utveckla den samiska utbildningsvägen. Till delegationen knyts ett kansli. Delegationens uppgift skall vara att genom initiativ utveckla och samordna insatserna för den samiska undervisningen och utarbeta program för samiska undervisningsinslag både vid sameskolorna och inom det allmänna skolväsendet. Till utbildningsdelegationen knyts pedagogiska konsulenter för att ge service till kommuner med samisk befolkning. För ledningen av sameskolorna framläggs två förslag. Det ena utgår från att nuvarande organisatoriska förhållanden kvarstår. Utbildningsdelegationen erhåller enbart yttrande- och förslagsrätt. Enligt det andra förslaget skall hela det myndighetsutövande ansvaret för sameskolorna läggas på utbildningsdelegationen. För att ge samerna ett inflytande över samiska undervisningsinslag i skolorna i kommunen föreslår arbetsgruppen att lokala samiska utbildningsråd inrättas i kommuner med samisk befolkning. Dessutom skall till varje sameskola knytas en sameskolnämnd.

Den nu arbetande skoladministrativa kommittén (U 1978: 17) behandlar frågor som har många beröringspunkter med de förslag som arbetsgruppen lagt fram. Jag anser dock inte att detta hindrar ett beslut nu om hur den samiska utbildningen bör administreras och samernas inflytande över denna tillgodoses.

Jag föreslår, vilket ligger i linje med vad SSR och andra samiska organisationer förordat, att en självständig sameskolstyrelse inrättas med uppgift i första hand att utgöra särskild skolstyrelse för sameskolorna. Sameskolstyrelsen skall i vad gäller ledning och administration av sameskolorna överta de uppgifter som inte normalt fullgörs av en länskolnämnd men som hittills åvilat länskolnämnden i Norrbottens län. Länskolnämnderna i de län där sameskolor finns kommer i fortsättningen att ha samma tillsynsansvar för sameskolorna som en länskolnämnd normalt har för det obligatoriska skolväsendet. Därmed upphör det särskilda tillsynsansvar för sameskolorna i riket som hittills åvilat nämnden i Norrbottens län. Enligt min mening finns det därför inte längre anledning att föreskriva att en av skolinspektörerna vid länskolnämnden i Norrbottens län skall vara tillika sameskolinspektör.

I den av mig föreslagna sameskolstyrelsen skall ingå företrädare för samerna och för de myndigheter, som inom sitt verksamhetsområde har kontakt med frågor som rör undervisningen av samer. Det bör ankomma på regeringen att närmare bestämma omfattning och sammansättning av styrelsen och att utse ledamöter i densamma.

Sameskolstyrelsen, i vilken samerna skall ha majoritet, skall vara myndighet för sameskolorna. Dessa bör liksom hittills stå under statligt huvudmannaskap. Sameskolstyrelsen bör ansvara för och leda sameskolorna och de elevhem som är knutna till dem samt för denna statliga skolform huvudsakligen ha de uppgifter som beträffande den kommunala grundskolan tillkommer skolstyrelse. Det bör ankomma på regeringen att besluta om lokaliseringen av sameskolstyrelsen och dess kansli efter förslag av arbetsgruppen (U 1977: 10) för samefrågor.

Sameskolstyrelsen bör dock ges ett vidare ansvar än enbart sameskolorna. Det är ett starkt och befogat samiskt intresse att kunna påverka ärenden och beslut som har direkt betydelse för undervisningen av samer i det allmänna skolväsendet. Jag anser därför att det till sameskolstyrelsens uppgifter också bör höras att genom yttranden och förslag främja och utveckla de samiska undervisningsinslagen i det allmänna skolväsendet. Frågorna kan gälla pedagogiska försök eller läroplans- och läromedelutveckling. Jag anser vidare att sameskolstyrelsen bör kunna bistå kommunerna när det gäller uppsökande verksamhet bland samer samt informera om sameskolan och om samiska utbildningsinslag i undervisningen i det allmänna skolväsendet.

För att kunna utföra och samordna de uppgifter som läggs på sameskolstyrelsen behövs särskilda pedagogiska och administrativa resurser.

Till sameskolstyrelsen bör därför, i enlighet med arbetsgruppens förslag, knytas ett kansli. Som chef för kansliets verksamhet bör finnas en skolchef (skoldirektör). Denne bör liksom övriga skolchefer av detta slag utses av regeringen.

Arbetsgruppen ansåg att skolchefen skulle vara samiskspråkig. I remissvaren får denna åsikt gehör dels i det gemensamma samiska remissvar som avgetts av bl. a. SSR, dels hos länskolnämnden i Västerbottens län, Kiruna kommun m. fl. Umeå kommun önskar dock att kravet på kunskaper i samiska modifieras.

Samespråkfrågan kompliceras av att det i Sverige finns tre sinsemellan olika samespråk: sydsamiskan, lulesamiskan och nordsamiskan. För att urvalet inte skall bli allt för begränsat bland för övrigt väl meriterade och kvalificerade kandidater, bör enligt min mening enbart krävas att skolchefen har väl vitsordad erfarenhet av samisk utbildning, samisk kultur och samiska levnadsförhållanden.

Både länskolnämndsutredningen och sameutredningen har med kraft understrukt behovet av en pedagogisk förstärkning och samordning av den samiska undervisningen. I sina remissvar på arbetsgruppens betänkande har länskolnämnden och länsstyrelsen i Västerbottens län framhållit behovet av att den samiska undervisningen ges ökade pedagogiska resurser.

Mot bakgrund härav och med hänsyn till de många och stora reformerna inom utbildningsområdet som skall föras ut till sameskolorna och sameundervisningen i övrigt föreslår jag att en tjänst som sameskolkonsulent inrättas för att under skolchefens ledning handha frågor av pedagogisk natur för samtliga sameskolor och på det samiska utbildningsområdet i övrigt. Nuvarande arvodestjänst som studierektor vid sameskolans högstadium i Gällivare bör bibehållas. Vidare föreslår jag att en arvodestjänst som tillsynslärare inrättas vid övriga sameskolenheter utan hinder av de bestämmelser som gäller härför i det kommunala skolväsendet. Dessa tillsynslärare bör även kunna ha pedagogiska samordningsuppgifter.

Arbetsgruppen föreslog i sitt betänkande att särskilda pedagogiska konsulenter skulle kunna lämna pedagogisk service och bedriva uppsökande verksamhet i kommunerna. De skulle också kunna ta initiativ till läromedelsutveckling och utarbeta fortbildningsprogram för lärare inom den samiska utbildningsvägen.

Remissopinionen har varit tämligen splittrad i denna del. Den speglar också de svårigheter som det samiska språkets uppdelning på tre språkgrupper erbjuder. Enligt min mening bör för nämnda uppgifter expertmedel ställas till sameskolstyrelsens förfogande. Det är angeläget att dessa experter inte isoleras från övriga ämnesföreträdare i skolväsendet utan får tillfälle att samarbeta t. ex. med fortbildningskonsulenter i olika ämnen.

Som jag inledningsvis nämnde anser jag att det samiska inflytandet över

sameskolan måste stärkas. Sameföräldrarna har hittills kunnat göra sitt inflytande gällande inom ramen för sameskolfullmäktige, som består av föräldrar till eleverna vid skolorna. Arbetsgruppen har i stället för denna institution föreslagit dels att lokala samiska utbildningsråd inrättas i kommuner med samisk befolkning, dels att till varje sameskola knyts en sameskolnämnd med i huvudsak liknande uppgifter och kompetens som i annat utredningssammanhang föreslagits gälla för skolnämnder i grund- och gymnasieskolan.

Enligt min mening bör det vara möjligt att utveckla och pröva nya former för lokalt samiskt inflytande i skolan. I likhet med flertalet remissinstanser delar jag de principiella bedömningar som ligger till grund för förslaget om ett lokalt samiskt utbildningsråd. Jag finner det därför lämpligt att sådana utbildningsråd inrättas i kommunerna. Det bör emellertid få ankomma på varje kommun att själv ta ställning i frågan. Varje kommun bör också själv få avgöra vilket antal företrädare för kommunala myndigheter resp. samer som skall ingå i rådet. Även frågan om rådets uppgifter bör kommunen själv få ta ställning till. Jag utgår emellertid från att sådana råd bl. a. skall kunna syssla med frågor som gäller sameskolan i kommunen samt vara rådgivande organ till skolstyrelsen i frågor som gäller främjande och utveckling av samiska utbildningsinslag i kommunens skolor. Av vad jag nu har sagt följer att jag inte finner anledning att f. n. föreslå regeringen att meddela några bestämmelser om dessa utbildningsråd. Verksamheten får ses som en försöksverksamhet där olika lösningar kan tänkas i olika kommuner. Jag avser att senare föreslå regeringen att uppdra åt SÖ att följa verksamheten och vid behov till regeringen föreslå de åtgärder som SÖ kan finna lämpliga. Jag förutsätter att SÖ i denna fråga håller nära kontakt med samernas egna organisationer.

En stark ställning för samernas språk och kultur i skolan bidrar inte bara till att främja de samiska elevernas allmänna utveckling utan också till att skapa förståelse för samernas önskemål och strävanden. Jag anser det därför vara önskvärt att motsvarande försöksverksamhet med utbildningsråd som den jag nyss behandlat kommer till stånd också i kommuner med talrik samisk befolkning utan särskild sameskola. Dessa utbildningsråd bör ha som främsta uppgift att vara rådgivande organ till skolstyrelsen för främjande och utveckling av samiska utbildningsinslag i kommunens skolor. Inte heller för dessa utbildningsråd finner jag skäl att föreslå några särskilda bestämmelser. Det uppdrag till SÖ som jag nyss talade om bör också avse detta slag av utbildningsråd.

Samarbetsnämnder bör inrättas vid sameskolorna som ett forum för samverkan vid de lokala skolenheterna och för att tillgodose föräldrarnas och elevernas behov av inflytande.

De förslag som läggs fram i denna proposition bör genomföras den 1 juli 1980. Länsskolnämnden i Norrbottens län bör dock intill dess sameskolstyrelsen trätt i funktion ha ett ansvar för verksamheten vid sameskolor-

na. Det bör ankomma på regeringen att meddela erforderliga övergångsbestämmelser.

4 Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört hemställer jag att regeringen *dels* föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag har förordat om ledning och administration av sameskolorna,

dels bereder riksdagen tillfälle att

2. avge yttrande över vad jag har anfört om samiska utbildningsråd.

5 Anslagsberäkningar för budgetåret 1980/81

DRIFTBUDGETEN

C 13. Sameskolor

1978/79 Utgift	7 811 741
1979/80 Anslag	8 654 000
1980/81 Förslag	9 990 000

Sameskolor finns i Karesuando, Lannavaara, Gällivare, Jokkmokk, Arjeplog, Tärnaby och Änge. Innevarande budgetår förekommer undervisning i årskurserna 1–6 och vid skolan i Gällivare även i årskurserna 7–9. Sistnämnda årskurser är samordnade med grundskolans högstadium i kommunen. Vid sameskolan i Arjeplog är emellertid driften tillfälligt nedlagd. Totala antalet elever beräknas läsåret 1979/80 till 167 och läsåret 1980/81 till 187. Verksamheten regleras i sameskolförordningen (1967: 216, omtryckt senast 1977: 472, ändrad 1978: 606 och 1979: 15).

Vid sameskolan sker undervisning på svenska och på samiska språket. Ämnet samiska förekommer i samtliga årskurser.

	1979/80	Beräknad ändring 1980/81	
		Skolöverstyrelsen	Föredraganden
Personal			
Lärare	23	of.	of.
Övrig personal	29	of.	+ 3,5
	52	of.	+ 3,5
Anslag			
<i>Utgifter</i>			
Lönekostnader	5 523 500	+ 245 210	+ 745 700
därav ersättning till expertis högst	—	—	(50 000)
Sjukvård	4 000	of.	of.
Resersättningar	30 000	+ 3 000	+ 75 000
Lokalkostnader	1 500 000	+ 206 800	+ 231 000
Expenser	234 500	+ 23 400	+ 88 400
Övriga utgifter	1 434 000	+ 143 400	+ 223 900
	8 726 000	+ 621 810	+ 1 364 000
<i>Inkomster</i>	72 000	of.	+ 28 000
Nettoutgift	8 654 000	+ 621 810	+ 1 336 000
Avrundat		+ 622 000	—

Skolöverstyrelsen

1. Pris- och löneomräkning 622 000 kr.
2. Skolöverstyrelsen (SÖ) föreslår oförändrad organisation för budgetåret 1980/81.
SÖ hemställer
att till Sameskolor för budgetåret 1980/81 anvisas ett förslagsanslag av 9 276 000 kr.

Föredraganden

Pris- och löneomräkning 649 700 kr.

Jag har i det föregående förordat bl. a. att en särskild sameskolstyrelse inrättas för ledning och administration av sameskolorna m. m. och att det till sameskolstyrelsen knyts ett kansli.

Med anledning av mina förslag har jag under anslagsposten Lönekostnader beräknat medel för en tjänst som skolchef (skoldirektör), en tjänst som sameskolkonsulent, en tjänst som assistent/byråassistent och en halvtidstjänst som vaktmästare. Vidare har jag under denna anslagspost beräknat medel för inrättande av arvodestjänster som tillsynslärare vid sameskolorna. Därtill har jag beräknat medel för lönetillägg enligt 7 kap. allmänt avlönsavtal för statliga och vissa andra tjänstemän (AST). Un-

der anslagsposten Lönekostnader har jag slutligen beräknat medel för ersättning av expertis med högst 50 000 kr. samt medel för ersättning till sameskolstyrelsens ledamöter.

Jag har också med anledning av mina förslag räknat med ett ökat medelsbehov under anslagsposterna Reseersättningar (+ 75 000 kr.), Lokalkostnader (+ 33 300 kr.) och Expenser (+ 75 000 kr.).

I övrigt räknar jag för nästa budgetår inte med andra förändringar under detta anslag än sådana av automatisk natur.

Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Sameskolor* för budgetåret 1980/81 anvisa ett förslagsanslag av 9 990 000 kr.

6 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom propositionen förelägga riksdagen vad som upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll för den åtgärd eller det ändamål som framgår av föredragandens hemställan.

Sammanfattning av förslag från arbetsgruppen för samefrågor (Ds U 1978: 5) Administration och ledning av en samisk utbildningsväg

1 Utgångspunkter

Arbetsgruppen, som konstaterar att brist på lärarpersonal och stadieanpassade läromedel utgör ett påtagligt hinder för en utökning av samisk undervisning, föreslår att produktionsstödet för läromedel på samiska förstärks, att läromedelsprojekt för olika stadier kommer till stånd, att lärarutbildning anordnas, att den pedagogiska ledningen för den samiska utbildningsvägen förstärks, att den statliga sameskolan skall bestå så länge samerna önskar det och att det samiska inflytandet över sameskolan stärks, att det samiska inflytandet där så är lämpligt och möjligt skall överensstämma med andra gängse inflytandeformer som finns eller som håller på att utvecklas inom skolväsendet.

2 En samisk utbildningsdelegation

Ett centralt organ för att planera för och samordna de olika insatserna för en samisk utbildningsväg föreslås i form av en särskild samisk utbildningsdelegation som företräder de samiska intressena. Utbildningsdelegationen skall bestå av nio ledamöter med lika många suppleanter. Samiska organisationer lämnar förslag till fem ledamöter och lika många suppleanter. Myndigheter, som inom sitt verksamhetsområde har att utveckla den samiska utbildningsvägen, utser fyra ledamöter och lika många suppleanter. Delegationen utser inom sig ett arbetsutskott. Regeringen utser ordförande och vice ordförande.

Till delegationens *arbetsuppgifter* skall höra pedagogiska frågor, läromedelsutveckling, informationsverksamhet, samråd med länskolnämnder och kommuner, initiativ till utveckling av en samisk utbildningsväg inom kommuner, kontakt med och samordning av de kommunala samiska utbildningsråden, pedagogiskt ansvar för utbildningsinnehållet vid sameskolorna samt remissuppgifter.

Arbetsgruppen föreslår att ett *kansli* knyts till utbildningsdelegationen. Kansliet föreslås bli förlagt till Jokkmokk. Som chef för kansliets verksamhet bör utses en *skolchef*. Skolchefen utses av delegationen och är anställd av denna. Skolchefen är föredragande i delegationen. Skolchefen skall vara samiskspråkig, ha väl vitsordad erfarenhet av samisk utbildning, samisk kultur och samiska levnadsförhållanden.

Till delegationen bör knytas särskilda *pedagogiska konsulenter* för att lämna service till kommunerna och skolorna.

Dessa regionala konsulenter underställs utbildningsdelegationen samtidigt som de i sin verksamhet ges en nära anknytning till länskolnämnderna. Tjänsterna föreslås vara en heltidstjänst för den nordsamiska språkgruppen och en deltidstjänst vardera för den lulesamiska och den sydsamiska språkgruppen.

3 Lokala samiska utbildningsråd

I kommuner med samisk befolkning bör inrättas samiska utbildningsråd om den samiska befolkningen så önskar. Rådet skall ha till uppgift att under skolstyrelsen utveckla och samordna den samiska utbildningsvägen i kommunen. Den skall ha viss initiativrätt samt informations- och beredningsuppgifter.

4 Sameskolans ledning - två alternativ

Alternativ 1

Länsskolnämnden i Norrbottens län utövar liksom hittills den organisatoriska tillsynen över sameskolorna, beslutar om intagning av elever och tillsätter lärare och annan personal.

Utbildningsdelegationen ges yttranderätt i frågor av större vikt som rör verksamheten vid sameskolorna. I frågor av praktisk-pedagogisk natur får utbildningsdelegationen förslagsrätt. Delegationen svarar för den pedagogiska samordningen av undervisningen vid sameskolorna. Vid varje sameskola inrättas en sameskolnämnd med i huvudsak liknande uppgifter och kompetens som de i annat sammanhang föreslagna skolnämnderna för grund- och gymnasieskola.

Alternativ 2

Utbildningsdelegationen eller annat samiskt organ utgör styrelse för sameskolan och har administrativa och pedagogiska resurser härför. Den har tillsyn över sameskolorna, tillsätter lärare och annan personal, har pedagogiskt ansvar för samisk utbildning samt svarar för läromedelsutveckling och informationsverksamhet.

Utbildningsdelegationen underställs SÖ. Delegationens skolchef svarar för den direkta ledningen av sameskolorna. En sameskolnämnd inrättas vid varje sameskola.

Sammanställning av remissyttranden över betänkandet (DsU 1978: 5) Administration och ledning av en samisk utbildningsväg

1 Utgångspunkter

Remissinstanserna instämmer med innehållet i arbetsgruppens utgångspunkter. *Riksrevisionsverket* (RRV) stryker särskilt under vikten av insatser för samiska läromedel och ökad rekrytering av samisktalande lärarkandidater. *Skolöverstyrelsen* (SÖ) påpekar att samerna måste kunna "välja samiskt" alltifrån förskola till vuxenutbildning. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* menar att bedömningen av behovet av samisk utbildning och samiskt kulturliv, som det kommer till uttryck i betänkandet, bygger på åsikter som bärs upp av rennärlagen. Denna lag reglerade emellertid helt andra förhållanden än de som gäller för merparten av samerna i dag och i framtiden. Om man inte är uppmärksam på detta förhållande riskerar utvecklingen att länkas in på felaktiga banor. Även om de från de samiska kärnområdena utflyttade samerna kan ha svårt att hävda sin egenart inför trycket från det s. k. storsamhällets olika kulturyttringar varnar både länsstyrelsen och läns skolnämnden i Norrbottens län för att en avskärmning ekonomiskt, socialt och kulturellt av samerna från det övriga samhället kan leda till stagnation och slutlig utarmning av den samiska kulturen. *Statens invandrarverk* (SIV) erinrar om de möjligheter som hemspråksreformen ger för samiska barn att erhålla undervisning i sitt hemspråk oavsett om de är boende i eller utanför de egentliga sameområdena.

2 En samisk utbildningsdelegation

Flertalet remissinstanser tillstyrker inrättandet av en samisk utbildningsdelegation. *SÖ* ansluter sig i princip till förslaget men anser dock att frågan om delegationens närmare uppgifter och ansvar i förhållande till läns skolnämnden i Norrbottens län liksom resursfrågan bör prövas av den skoladministrativa kommittén (U 1978: 17). *RRV* å sin sida avstyrker förslaget om att inrätta en samisk utbildningsdelegation med hänsyn till att den statliga skoladministrationens framtida organisation och uppgifter är föremål för utredning.

2.1 Sammansättning

Remissvaren innehåller i denna del i huvudsak påpekanden om önskad representation i utbildningsdelegationen. Från myndigheternas sida uttalar *statens institut för läromedelsinformation* (SIL) önskemål om representation i delegationen. *Svenska kommunförbundet* föreslår att en företrädare för primärkommunerna ingår i delegationen. *Kiruna sameregionsgrupp* och *Storumangruppen* hävdar bestämt att Samernas Samarbetsnämnd, riksorganet för i första hand icke renskötande samer, bör i vad gäller utbildningsfrågor för samer erhålla en mycket framträdande roll. *Sameföreningen i Stockholm* menar att även samiska representanter för samisk utbildning för samebarn utanför sameskolan bör finnas med. *Umeå kommun* föreslår att minst hälften av delegationens ledamöter skall vara föräldrar till barn som deltar i sameundervisning. *Samernas folkhögskola*

anser att det är viktigt att någon representant för vuxenutbildningen blir tillkallad som adjungerad ledamot i utbildningsdelegationen.

2.2 Arbetsuppgifter

Om viss enighet råder i fråga om tillskapandet av en utbildningsdelegation är meningarna desto mer delade vad beträffar dess uppgifter och befogenheter.

RRI, som önskar hänskjuta prövningen av delegationens arbetsuppgifter till den skoladministrativa kommittén (U 1978: 17), hävdar att ett flertal av de uppgifter som föreslås åligga utbildningsdelegationen är av sådan beskaffenhet att det instruktionsmässigt ankommer på SÖ att handlägga dem. *Länsskolnämnderna i Västerbottens och Norrbottens län* menar att delegationens huvuduppgift bör vara att skapa ett samiskt utbildningsalternativ genom konstruktivt samarbete med övriga svenska utbildningsmyndigheter. *Bodens kommun* anser att vissa övergripande frågor rörande den samiska utbildningen inte kan handläggas av andra än av de centrala ämbetsverken och att dessa organ även i fortsättningen måste ha ett ansvar för den samiska utbildningen. *Länsskolnämnden i Jämtlands län* befärrar att man för grundskolan och gymnasieskolan skapar konkurrens på länsnivå mellan två sidoordnade myndigheter, länsskolnämnd och delegation. Ej heller bör enligt denna nämnd delegationen ha skolstyrelseuppgifter. *Länsskolnämnden i Västerbottens län* pekar på delegationens myndighetsutövande funktioner och menar att genomförandet av ett samiskt utbildningsalternativ inte är beroende av att en nytillskapad organisation tar över myndighetsfunktioner. Detta skulle vidare innebära att den korporativt sammansatta delegationen skulle få en skolstyrelsefunktion utan föregaende politiskt val. I dessa synpunkter instämmer både *länsskolnämnden i Norrbottens län* och *Vilhelmina kommun*.

SIV, *länsskolnämnden i Stockholms län*, *Svenska samernas riksförbund (SSR)*, *Umeå sameförening*, *Nordiska samerådets svenska sektion*, *Norrbottens sameförbund*, *Storumangruppen* och *Sameföreningen* ansluter sig i huvudsak till förslagen i betänkandet när det gäller delegationens arbetsuppgifter. *SSR* vill särskilt påpeka betydelsen av att administrationen för sameskolan och den samiska utbildningsvägen i det övriga skolväsendet hålls samman. *Sameföreningen i Stockholm* anser att förslaget om en samisk utbildningsdelegation ligger i linje med samernas egna önskemål men att delegationens arbets- och inflytandeformer bör kunna diskuteras och definieras ytterligare.

2.3 Kansli

Många remissinstanser uttrycker tveksamhet om att kanslichefen skall handlägga så många och sinsemellan olika arbetsuppgifter. Det hävdas att skolchefsskapet för sameskolorna inte torde kunna kombineras med den administrativa ledningen av kansliet. Man menar vidare att en av huvuduppgifterna för utbildningsdelegationen och dess kanslichef är att brett föra ut ett samiskt utbildningsalternativ i de av landets 227 kommuner som har inslag av samisk befolkning och bistå lokala samiska utbildningsråd med aktuell pedagogisk information och hjälp, vilket är en tung och svår uppgift. Det föreslagna alternativet 1 anses av somliga innebära viss risk för ett dubbelt chefskap för sameskolorna, nämligen delegationens skolchef och den skolinspektör som tillika är länsskolnämndens sameskol-

inspektör. Om kanslichefen utöver de föreslagna arbetsuppgifterna inom kansliet även åläggs skolchefsskapet för sameskolorna vill SSR att kansliet förstärks med en utbildningssekreterare till vilken delegeras de arbetsuppgifter som kanslichefen har föreslagits få i egenskap av skolchef. *Länsskolnämnden och länsstyrelsen i Västerbottens län* betonar behovet av att sameskolorna och ett samiskt studiealternativ ges ökade pedagogiska resurser. *Umeå kommun* föreslår att skolchefstjänsten ersätts med en skolkonsulenttjänst med inriktning på det pedagogiska innehållet i sameundervisningen som helhet. *Länsskolnämnden i Västerbottens län* och SSR framhåller vikten av att åtminstone kanslichefen är samiskspråkig. *Kiruna kommun* och *Kiruna sameregiongrupp* anser att det klart bör utsägas vilken samiska som avses.

2.4 Särskilda pedagogiska konsulenter

Vad gäller de regionala pedagogiska konsulenterna föreslår *SÖ* och *universitets- och högskoleämbetet (UHÄ)* en resurs som delegationen kan utnyttja på ett flexibelt sätt. *Länsskolnämnden i Västerbottens län* finner det i hög grad nödvändigt att med konsulenter förstärka det pedagogiska utvecklingsarbetet i sameskolorna men också för uppbyggandet av ett samiskt utbildningsalternativ. Samiskspråkighet anser de flesta remissinstanser bör vara ett krav för innehav av konsulenttjänst.

3 Lokala samiska utbildningsråd

Utbildningsrådets ställning behandlas av flertalet remissinstanser och spännvidden på förslagen omfattar allt från ett obligatorium till total frihet för kommuner med samisk befolkning. En nedre gräns för samiskt befolkningstal diskuteras också. De remissinstanser som avstyrker menar till en del att de redan existerande sameskolfullmäktige fyller de föreslagna funktionerna. *Länsskolnämnden i Uppsala län* pekar på den prejudicerande verkan som inrättandet av samiska utbildningsråd kan innebära och önskar föreskrifter om att dessa utbildningsråd begränsas till att gälla för enbart de urgamla svenska minoriteterna med samiskt eller finskt språk. *Svenska kommunförbundet* anser att det finns skäl att godta förslaget om ett utbildningsråd som en specialanordning för samerna men menar att en elevantalgräns bör sättas när sådant råd skall inrättas. Det vore enligt kommunförbundets mening olyckligt om kommunen tvingades inrätta rådet så fort det bland enstaka föräldrar och elever uttalas önskemål därom. Kommunförbundet förutsätter att frågan blir föremål för samråd innan beslut fattas. *Härjedalens kommun* anser att det bör finnas ett samiskt utbildningsråd om det går minst tio samebarn i kommunens skolor. *SIV* och *länsskolnämnderna i Västernorrlands, Jämtlands och Norrbottens län* föreslår att kommuner med elevområden med samisk befolkning skall åläggas skyldighet att inrätta samiska utbildningsråd. *Vilhelmina kommun* framför däremot uppfattningen att förslaget om utbildningsråd ej är tillräckligt genomarbetat. Hänsyn måste även tas till rådets organisation, dess sammanträdesfrekvens och inte minst till hur dess verksamhet skall finansieras. Före slutligt ställningstagande till föreslagen organisation, bör enligt kommunens uppfattning berörda kommuner få inkomma med synpunkter på frågan.

Länsstyrelsen i Norrbottens län är snarast böjd att avvisa förslaget om

samiska utbildningsråd bl. a. av det skälet att arbetsgruppen inte har angivit något minimikrav på storleken av en samisk befolkning där råden bör inrättas. Länsstyrelsen föreslår i stället att en samerepresentant adjungeras till vederbörande skolstyrelse i förekommande fall. Dessutom skulle de redan nu existerande sameskollfullmäktige kunna fullgöra vissa uppgifter som nu föreslås läggas på utbildningsråden. *Arjeplogs skolstyrelse* för fram ett förslag om samiska samarbetsnämnder med elevrepresentation. En samarbetsnämndsledamot skulle kunna adjungeras till skolstyrelsen.

4 Sameskolans ledning - två alternativ

Såsom redovisats i ett föregående avsnitt har *SÖ* i princip ej något att invända mot att en samisk utbildningsdelegation inrättas. Däremot anser verket att frågan om delegationens närmare arbetsuppgifter och ansvar i förhållande till nämnden liksom resursfrågan bör överlämnas till den skoladministrativa kommittén. *SÖ:s reservanter* menar emellertid att det inte finns några formella hinder att ge delegationen den ställning som förordas i alternativ 2 och att samernas ansvar för utbildningen ökar, när detta enligt alternativ 2 övergår till samerna själva. *Länsskolnämnden i Stockholms län* anser att alternativ 2 skall väljas. Även om undervisningens organisation underställs den föreslagna utbildningsdelegationen, kan och bör enligt nämnden den tillsyn av eleverna, som i dag enligt instruktionen åvilar länsskolnämnderna, kvarstå även vad gäller de samiska eleverna, oavsett om dessa går i sameskola eller har valt den samiska utbildningsvägen i det allmänna skolväsendet.

De samiska remissinstanserna önskar att länsskolnämndens i Norrbottens län tillsyn över sameskolorna skall gå över till utbildningsdelegationen. De flesta remissinstanser ansluter sig till förslaget om sameskolnämnder.